

Staroklasicizem in politična vzgoja naroda.

Napisal dr. Ivan Žmavc.

Treitschke¹⁾ pripoveduje nekje, da je od izvrstnih dijakov, svojih slušateljev zgodovine, mnogokrat slišal izpoved, da se v vsako polje povesti radi vglobijo, samo v stari vek ne, ki se jim je preveč pristudil vsled filoloških dlakocepcev, učiteljev starih jezikov na gimnaziji.

Lor. pl. Stein²⁾ izjavlja v predgovoru svoje knjige »Lehrbuch der Verwaltungslehre«, da pravniki, na nemških gimnazijah in univerzah vzgojeni, niso kaj prida; priuče se pač dobro vsem distinkcijam rimskega prava, ne umejo pa najnavadnejših problemov državoznanstva ter moderne uprave, kateri so za javno življenje in blagostan narodov tako važni. Zato dandanes pravniki in akademični izobraženci sploh izgubljajo vpliv na vodstvo državnih funkcij; izpodrinili so jih praktični trgovci, tovarnarji, tehniki in kapitalisti.

Take in podobne izjave bi dokazovale nam, da je paradokсно, govoriti o važnosti klasičnih starin in klasičnih študij za politično ali državoznansko izobrazbo modernih narodov. Res so tudi že začeli po raznih deželah gimnazije prestrojovati; na Madjarskem je grščina le še fakultativen predmet, na Pruskem se je agilni cesar Viljem II. sam postavil na čelo gibanju za preosnovo »star omodnih« gimnazij; rekel je, da humanistične gimnazije dandanes očitno niso v stanu, one kroge naroda, ki so k merodajnemu vplivu na življenje ljudstva in države v prvi vrsti pozvani, tako pripravljati za ta visoki poklic, kakor to zahtevajo socialne zadače naših časov. Šolska uprava na Pruskem grščino in latinščino potiska vedno bolj v stran, akoravno do enotne srednje šole kot ideala teh šolskih reformatorjev še niso dospeli; narobe, letos je celo stranka humanizma zmagala proti radikalnim preosnovateljem.³⁾

¹⁾ Heinrich v. Treitschke (1834—1896), znamenit historik in politik, vseučiliščni profesor in ena glavnih duševnih opor Bismarckovih teženj.

²⁾ Lorenz v. Stein (1815—1890), odličen nacionalni ekonom in pravnik, 1855—85 profesor politične ekonomije na Dunaju (omenjena knjiga v 3. izdaji izšla l. 1889.).

³⁾ V nemški literaturi se je o bistvu gimnazije in srednjih šol v obče zelo mnogo pisalo; celo profesorji starih jezikov so se oglašali za odpravo teh iz srednje šole. Prim. n. pr. Neudecker: »Die eigentliche Hauptfrage im Mittelschulstreite« i. dr.

Slovenci sicer državnih gimnazij ne bomo izpremenili; vendar je za nas prezanimivo, stališče tega humanističnega učilišča vredno ocenjati. Saj večina naše višje, inache nepreštevilne inteligence dobiva na tem učilišču svojo izobrazbo.

Kakršne so slovenske narodnogospodarske razmere dandanes, je pač vobče priznano, da so za sedaj Slovencem najbolj potrebne praktične šole: meščanske, obrtne, trgovske, kmetijske itd.; s tem pa ni rečeno, da je na gimnazijah preveč Slovencev, ker sploh ni na nobenih šolah preveč Slovencev.

Brez ozira zgolj na naše ožje razmere je pa itak menda istina, da so gimnazije za usovršeno izobrazbo narodov za naše in pač tudi še za nekaj bodočih stoletij neobhodno potrebne; pristavimo pa takoj, ne gimnazije kot dandanašnja gramatikalno-formalistično izobraževališča, temveč kot izobraževališča, na katerih se naj mladi duhovi krepijo in osvežujejo — da govorimo s Treitschkejem — »v zdravilni kopeli staroklasične kulture«.

In v toliko bo pač treba gimnazije reformovati, da postanejo izobraževališča poslednje vrste; zakaj okostenele, glavno le lingvistične gimnazije boljše morda res da izginejo s površja zemlje, ker je »*corruptio optimi pessima*« . . .

Ni tu mesta, da na širje razpredamo napredek ovirajoči, pogubonosni učinek dekadentnih, na filologičnih zunanostih lepečih latinskih šol, kakor so nam jih dala poslednja stoletja. Hočemo samo na to opozoriti, koliko bi nam humanistične, pravi stari klasicizem razširjajoče gimnazije mogle ponujati, ako bi namreč bile gimnazije v prvotnem zmislu besede, na katerih se enakomerno in svobodno vadi duh in telo tako, da mladeniča ni sram nastopiti, če treba i »*γυμνός*«, ne pa kakršne so te šole dandanes, ko si večina gimnazijskih gojencev mora prikrivati nagoto svojega duha z zaplatami aoristov in zvenečih vokabulov morda še bolj sramežljivo nego svoje zane-marjene telesne ude z moderno neokusno obleko.

Kako izobrazuje humanizem ¹⁾ srce in značaj, tudi tega ne moremo tu razpravljati; najusovršenejši, takorekoč najzdravejši estetični ideali so doslej pač še vedno pri starincih, posebno pri Grkih.

Poudaril bi danes samo to rad, da je staroklasicizem izborna šola za politično izobrazbo modernega državljana in rodoljuba.

¹⁾ Največjega »modernega pogana« pač ne moreš razumeti, če ne razumeš helenizma, s katerim si je Goethe naslajal svoj duh.

Kaj? Učitelj perfektoev in aoristov bodi učitelj državoznanstva? Tako utegne malone vsak čitatelj strahoma vzklikniti.

Da! Klasični filolog bi mogel biti izboren učitelj socialnih ved, ako bi bitnost stare kulture sam dobro razumel; v ta namen bi pa moral dobro poznati sedanost in važnost socialnih problemov sedanosti; kajti, kdor ne pozna živega življenja sedanje človeške družbe, kdor ne čuti z ljudmi, kakršni so dandanes, kakor dandanes med njimi in ž njimi živimo, ta ne more niti davne minolosti korenito umeti. Da bi pa filolog to mogel doseči, bi moral pač drugače vzgojen biti, nego se to dandanes godi na naših vseučiliščih. Temeljita zgodovina starega veka bi se morala vse drugače pestovati, nego se pestuje sedaj.

Da se dá staroklasična filologija dobro spojiti s socialnimi in državnimi ali političnimi vedami, dokazuje nam marsikateri izboren učenjak.

August Böckh (1785—1876) je eden tistih mož, ki so zidali mogočno moderno Nemčijo s pomočjo staroklasičnih idealov, katere je tudi Bismarck sam nad vse visoko cenil. Böckh je vedno in vedno naglašal, da filologi ne smejo biti goli lingvisti, ampak da morajo razumevati vse življenske pojave starih, za nas prevažnih narodov. Obče znano in na vse svetovne jezike prevedeno je njegovo mojstrsko delo »Die Staatshaushaltung der Athener« (1817),¹⁾ iz katerega je razvidno, kako so že stari Atenci finančno politiko usovršili; temu delu se ni mogel dosti načuditi angleški praktik, bogati bankir Georg Grote, ki sluje kot znani avtor »Zgodovine Grčije«. G. Grote (1794—1871) nam jasno priča s svojo lastno osebo, kako lepo se more družiti z misel za moderno družabno življenje z navdušenjem za klasične starine. On, ki je bil občečisljan parlamentarec, ki je zahajal med milijonarje in plemiče, ki je umel voditi radikalno politiko svobodoumnega liberalca, on se je rad in s slastjo pogrezal v starodavne čase ter je kot samouk napisal doslej neprekošeno grško zgodovino. Ta samouk nam kliče v spomin drugega samouka, trgovca Henrika Schliemanna (1822—1890), ki je šele v moški svoji dobi se začel pečati s starinami in postal eden prvih starinarjev in poznavalcev grščine, daleč v ozadje porinivši mnovega vseučiliškega učitelja starih jezikov.

Akoravno eksistuje takorekoč zakon, da se napredovanje v znanosti, pa tudi tehniki najbolj po samoukih vrši, a ne po ofici-

¹⁾ v tretjič izdal in, kakor se to rado godi, z novimi opombami — pokvaril Max Fränkel. Berlin 1886.

alnih zastopnikih dotične discipline — vroče navdušenje in ljubezen do predmeta najbolj pospešuje napredek — vendar nikakor ne smejo učeni profesionisti zanemarjati socialne strani starega veka, ki je posebno v naših dneh za nas tako pereče važnosti. Žalibog je naravno, da obrt in dolgoletni poklic jemljeta človeku kaj često ono životvorno notranjo agilnost, brez katere se nič boljšega ne more ustvariti.

Imenujemo še moža, ki je umel biti velik državnik in temeljit staroklasičen jezikoslovec: Barthold Georg Niebuhr (1776—1831) je bil z 28 leti (l. 1804.) ravnatelj danske državne banke, od l. 1806. do 1810., od pruskega ministra Steina pozvan, visok uradnik v trgovskem in finančnem ministrstvu v Berlinu; l. 1810. in sledeča je predaval na berlinskem vseučilišču rimsko zgodovino, bil l. 1816.—1823. pruski poslanik v Rimu, kjer je mnogo storil za svojo državo; l. 1823. se je vrnil zopet k svojemu priljubljenemu učiteljevanju v domovino, kjer je (v Bonnu) do svoje smrti predaval zgodovino. Ne čudimo se, da se je mož s takovimi bogatimi izkušnjami vglobil v zgodovino onega naroda, ki je še dandanes vsem vzgled politične zrelosti, in da je pod njegovim peresom nastala svetovno znana »Rimska zgodovina«. ¹⁾

Ako nam že mnogi jezikoslovci in starinarji — navedlo bi se jih lahko še več, kakor Barthélemy — St.-Hilaire, Brandis, Göttling itd. — osvedočajo, da je v starem klasicizmu tudi za državljansko in politično naobrazbo več najti, nego se običajno domneva, pričajo nam to še bolj moderni gojitelji državnih in družabnih znanosti sami. Sicer so doslej državoznanci (znanstveni politiki) še premalo izčrpavali stari vek, ker je težko zedinjati delo znanstvenega politika z delom jezikoslovca in povestničarja. Vendar se sedaj to že vedno bolj godi; mnogo resnice je v izreku ²⁾ že imenovanega državoznanca Steina, češ, da bode za državoznanstvo prihodnjosti Aristotelova »politika« to, kar je bil Kopernikov »organon« za astronomijo.

V zgodovini Grkov, pa tudi Rimljanov imamo čudovito vrsto socialnih pojavov, ki so našim socialnim zadačam zelo podobni; vsi zgodovinarji, menda brez razločka smeri, priznavajo, da se človeški duh in človeško srce nikjer tako ne moreta izobraziti in oplemeniti kakor ob proučevanju starogrškega naroda, čigar težavni malo-državni začetki, slavni dnevi moči, znanosti in umetnosti, potem pa

¹⁾ Prezanimiv je životopis, ki ga je spisal Niebuhrjev učenec Joh. Classen; tu vidiš, kakega pomena je skrbna vzgoja in gmotni blagostan za usvršenje človeka.

²⁾ Verwaltungslehre I.² str. 32.

tužni časi propada ležijo očitno in dokončani pred nami. Razne državne ustave vidimo, da se vrste po gotovih sociologičnih zakonih. Sedaj tiranija samovladca, potem tiranija drhali, včasih ona zlata sredina svobodne samovlade srednjih stanov; cela zgodovina pa je takorekoč razvoj boja med bogatini in siromaki: ali naj vlada kapitalistna ali pleminitaška manjšina, ali večina neposestnikov in malo-posestnikov, ali pa srednji stanovi z zmernim imetkom — vse ravno tako kakor v moderni družbi! »Raziskujoč, kaj so bili starinci in kaj so napravili, doživljamo takorekoč same sebe v drugič.«¹⁾

Dandanes ima med vsemi socialnimi vedami politična ekonomika ali narodno gospodarstvo, to je nauk o bogastvu, prednost. Ta znanost leži v središču kulturnopolitičnih teženj sedanjosti. In kaj pravijo politični ekonomski o vrednosti staroklasicizma za moderne težnje?

Eden največjih nemških politično-ekonomskih strokovnjakov, Viljem Roscher, pravi, da se je tudi v narodnogospodarskem oziru največ, več nego od modernih, naučil od — Tukidida. Z občudovanjem imenuje dalje Sokrata, Ksenofonta in Aristotelela.²⁾ Sploh zadostuje na tem mestu poudariti, da je slavljeno učenjak izhajal iz jezikoslovja in zgodovine;³⁾ to si naj klasični filologi dobro vrežejo v spomin!

Drug strokovnjak, Karel Knies, naglašaja,⁴⁾ da se ima politična ekonomika bistveno staroklasičnim nazorom zahvaljevati, ako se je mogla v teku tega stoletja postaviti po robu angleškemu sistemu gospodarskega liberalizma. In originalni Robertus zahteva⁵⁾ naravnost: »Mi bi morali svojo politiko zopet nekoliko bolj napolniti z duhom antike«.

Adolf Wagner, eden prvih živečih ekonomikov, priznava,⁶⁾ da je v Aristotelovih delih mnogo resnic politično-ekonomskih, katere je morala moderna veda po mnogih zmotnjavah šele težavno najti. Gustav Schmoller, vodja novejših historičnih narodnogospodarske šole, govori z vsem spoštovanjem o Platonu in Aristotelu v svojem

¹⁾ Lor. v. Stein: »Die drei Fragen des Grundbesitzes und seine Zukunft.«

²⁾ Prim. lepi njegov članek »Ueber das Verhältnis der Nationalökonomik zum classischen Alterthum« v njegovih »Ansichten der Volkswirtschaft«!

³⁾ Prvo večje Roscherjevo delo se zove: »Leben, Werk und Zeitalter des Thukydides. Mit einer Einleitung zur Aesthetik der historischen Kunst überhaupt«. Göttingen 1842.

⁴⁾ »Die politische Oekonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode«. Braunschweig 1853.

⁵⁾ »Zur Erklärung und Abhilfe der heutigen Kreditnoth des Grundbesitzes«. Jena 1869.

⁶⁾ v svoji »Grundlegung« kot I. oddelku dela »Lehr- und Handbuch der politischen Oekonomie«.

najnovejšem in najznamenitejšem delu (Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre. Leipzig 1900).

Da, zgodovina Grkov in tudi Rimljanov je najtemeljitejša šola za razumevanje aktualnih socialnih problemov, seveda samo ona zgodovina, ki se ozira na vse strani življenja starih narodov, ne pa samo na brezpomembne zunanosti. V tem globočjem zmislu se neguje zgodovina po nekem prestanku šele v najnovejšem času, in veselje je opazati, v kaki novi luči vstajajo vsled poznejših raziskav historikov stari narodi pred naše duševne oči. Sedaj bode šele prav možno, vsestransko se učiti iz stare zgodovine.

Posebno tako važna gospodarska stran narodnega življenja se raziskuje skrbneje tudi glede na Grke in Rimljane. Imamo iz najnovejšega časa mnogo del, ki nam navajajo frapantnih, doslej nezanih nam dejstev iz antike. Kako so bili veleobrt, veletrgovina in velekapital že v starem veku razviti, razodenejo ti učenjaki, kakor Beloch,¹⁾ Ed. Meyer,²⁾ Pöhlmann,³⁾ Nitzsch,⁴⁾ i. dr. Na takov način je staroklasicizem objektivna šola najaktualnejših resnic.

*

Nič novega ni baje pod solncem. Isti pojavi se povračajo v zgodovini človeštva sto in stokrat, samo v drugih oblikah. Družba se giblje kakor v špirali, prihajajoč od enega ekstrema čez začasno sredino do drugega. Danes se imamo boriti s krutim gospodarskim liberalizmom, ž njegovim »laissez faire, laissez passer«, za socialno naziranje sveta. Boj je težaven. Blaženi posedujoči so premogočni, imajoč v svoji oblasti zaklade fizičnega in duševnega bogastva. Glavna reč je, poedince, družbo in narode od znotraj na ven okrepiti. Socialno vprašanje se ne bo rešilo v temnih kabinetih in pisarnah, ne po zakulisnih spletkah, ampak po napornem delovanju in bojevanju posameznikov in ljudstev. Ne gre za prazna gesla. Ne odpravita soci-

¹⁾ Griechische Geschichte.

²⁾ Geschichte des Alterthums; dalje Die wirtschaftliche Entwicklung des Alterthums, članki v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« i. t. d.

³⁾ Zgodovinar Robert Pöhlmann je izdal nanovo Roscherjev »System der Volkswirtschaft«; primeri dalje njegovo izborno »Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus« (München 1893), po katerem dobiš znanstvene pojme o najmodernejših socialnih vprašanjih (gl. str. 242. sl.). Zelo izpodbudni so Pöhlmannovi essayi, zbrani v knjigi »Aus Alterthum und Gegenwart« (München 1895), katera je bila najbližji povod teh mojih vrstic.

⁴⁾ Dočim vprav omenjeni znanstveniki še živijo, je K. W. Nitzsch (1818 do 1880) med pokojniki; njegovo temeljito delo »Die Gracchen« je velike važnosti za zgodovino agrarnega in kmetiškega vprašanja.

alne bede niti obča volilna pravica sama, niti absolutni cezarizem. V tem nas more najboljše poučiti zgodovina starih narodov, zlasti Grkov, na katere smo se v prvi vrsti tudi mi ozirali v tem razmotrivanju . . .

Humanistične gimnazije imajo prvotno zadačo, tradirati staroklasično kulturo; zašle so pa daleč v stran od tega svojega ideala. Gorje, ako se ne najde več pot od prazne zunanosti do žive notranosti, od plevela do pšenice, od lupine k jedru!

Pšenice je v staroklasični kulturi dovolj, jedro je zdravo.

Ne tajimo si pa, da so gimnazije dandanes v osrednji Evropi sterilne. To uvideva nemški¹⁾ cesar in s svojo impulzivno naturo je hotel presekat gorški voz. Pred desetletji je opazoval to tudi Bismarck, ki je pa bil vedno tega naziranja, da sloni močna in zdrava država na klasično izobraženi inteligenci. Sama tehnika, samo gmotno bogastvo brez globoke duševne izobrazbe ne more ohraniti države. Gimnazija bo še na dalje ne le na mestu, ampak neobhodno potrebna, ako se bo na njej predaval živi duh zdravega staroklasicizma, katerega bistvo je socialno naziranje sveta. Ako se gimnazija zopet povrne od otrplosti k svojemu idealu po poti, ki jo ji kažejo navedeni nemški in še drugi misleci, bo ta zavod zopet, kar je bil: kvas v kulturnem življenju narodov. In iz teh zavodov bodo iznova izhajali moderni klasiki kakor Goethe in Schiller, Prešeren in Gregorčič, pa tudi možje dejanja in politični veljaki kakor Bismarck. Ni treba na vse prisegati, kar je enkrat bilo, ne! To bi pomenjalo zatirati našo ustvarjajočo moč, ki je v nas in ki se hoče svobodno razvijati. Toda glupost bi bila, odreči se pridobitvam stare kulture. V teorijah in principialnih duševnih znanostih pa nismo mnogo nad Grki; moderni vek je najbolj in skoro izključno napredoval le v premagovanju naravnih moči po tehničnih iznajdbah.²⁾

Da bi se takšna preosnova humanističnega zavoda izvršila čim prej tem boljše v zmyslu, kakor ga naznačuje R. Pöhlmann:³⁾ »Iz vesoljne grško-rimske lektire mora filolog napraviti pripravljavnico političnega mišljenja«!⁴⁾

¹⁾ Vpoštevamo navlašč zlasti prusko šolstvo, ker je dandanes v Evropi zelo vplivno, in naša šolska uprava stopa kakor obče znano, rada za nemškimi vzorci.

²⁾ Tega mnenja je tudi vseskozi moderno misleči St. Chamberlain v svojem zanimivem delu »Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts«. 1899.

³⁾ Aus Alterthum und Gegenwart, str. 31.

⁴⁾ Pisec teh vrstic si je dovolil v I. (letošnjem) letniku filozofskega časopisa »Česká Mysl« v članku »List o slovinské filosofii« slov. staroklasične jezikoslovce opozoriti, da se priredi slov. prevod Aristotelove »etike« (nikom. in »politike«.

